

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת נח

סודות הבריאה

תוכן

א' - סודות הקשת - 1 | ב' - סודות השמש - 3 | ג' - סודות הלילה - 6

לאחר המבול, הקשת נבראה כ"אות הפְּרִיָּת" - כסימן מיוחד להבטחתו של הקב"ה.

אבל זה מעלה שאלה, כי אנחנו הרי יודעים שהקשת נוצרת כתוצאה מגורמים טבעיים - היא נובעת משבירת קרני השמש לצבעים השונים המרכיבים אותה. שהנה, אור השמש אינו מורכב מצבע אחד. כשהולכים ברחוב ורואים את אורו הזהוב של השמש המאיר עלינו מן השמים, למעשה כלולים בו מספר צבעים, אלא שכאשר הם משולבים יחד, הם נראים בעינינו כאור כזהוב.

קשת תוצרת-בית

זו הסיבה שאם ניקח פריזמה - שהיא פיסת זכוכית מעוצבת בעלת מספר דפנות, ונאפשר לקרני השמש לעבור דרכה, נבחין בכך שהאור נשבר לכמה צבעים. איך זה עובד? המעבר של קרני השמש מהאוויר אל תוך הפריזמה מאיטה את מהירותם, והשינוי הזה במהירות קרני האור גורם לשבירתם. מכיון שאורכם המשתנה של הצבעים השונים גורם להם להישבר בזוויות שונות, הרי שבצד השני של הפריזמה ניתן להבחין בצבעים השונים המרכיבים את אור השמש.

נמצא אפוא שהקשת אינה דבר חדש, אלא זוהי תופעת טבע. בעוד קרני השמש עוברות של מסך הלחות, טיפות המים משמשות כפריזמה ומאיטות את מהירותו של אור השמש, שעובר מהאוויר אל תוך טיפות המים הדחוסות, וכך הוא נשבר לכמה וכמה צבעים. כל אחד יכול ליצור קשת מתי שרק יחפץ בכך. כל מה שצריך זה לקחת צינור גינה ולכוונו כלפי

א' - סודות הקשת

החיבור בין רוחניות לגשמיות

בספר חובות הלבבות מבואר יסוד - שהרוחניות והגשמיות בעולם הזה, משולבים זה בזה; פירוש, לכל נברא גשמי בעולם הזה, יש גם מציאות רוחנית. בכל חפץ שאותו אנחנו רואים, מלבד התכונות הניכרות והמוחשיות הקיימות בו - הגודל, הצורה, המאפיינים - הפיזיים והכימיים, קיימת גם מציאות רוחנית, והוא בעל תכונות רוחניות. ושתי המציאויות הללו - הגשמית והרוחנית, שזורות יחדיו בכל חפץ.

והנה, אני מוכרח להודות שאין ביכולתי להסביר את הענין הזה במלואו. בכל הנוגע לעניינים גשמיים - איני יכול להסביר הרבה, ובעניינים רוחניים - יכולת ההסבר שלי פחותה עוד יותר. וכשמדובר במשהו שמורכב מגשמיות ורוחניות - היכולת פחותה אף מכך. אבל כן נוכל לגשת לנושא הזה באמצעות מספר דוגמאות, ולו בדרך משל, שיסייעו לנו לקבל הבנה כלשהי בענין, ולהקיש לכיוצא בזה.

הקשת המקורית

לאחר המבול, השי"ת אמר לנח: "וְהָיָה בְּעָנְנֵי עֶנָן עַל הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בְּעָנָן, וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בָּיְנִי וּבֵינֵיכֶם וַיִּבֶן כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בֶּשֶׂר, וְלֹא יְהִי עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחַת כָּל בֶּשֶׂר" (בראשית ט, יד-טו). והנה, ממילים אלו עלול להיווצר הרושם, שכביכול עד לאותה עת שבה ה' הציג את הקשת כאות ברית, התופעה כלל לא היתה קיימת בבריאה, וכי רק כעת,

הממוקמות בגובה פני הים, והוא קם בבוקר ומגלה שיש מים על רצפת חדרו, הוא יכול להיות רגוע - זו לא התחלתו של מבול נוסף. יהיה מה שיהיה, מישוה בעולם ישרוד. הקב"ה הוא שופט רחמן והוא הבטיח לנו שמבול כלל-עולמי לעולם לא יחזור על עצמו.

הקב"ה מכריז, באמצעות קשתו, כי למרות שיתכן ולעתים הוא יצטרך להעניש - הקב"ה לעולם לא ישלים עם אלו המכריזים מלחמה על הטוב - אולם עיקר הנהגתו בעולם היא עם מידת הרחמים. "עֵד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זָרַע וְקָצִיר וְחֹם וְקֹיץ וְחֹרֶף וַיּוֹם וְלַיְלָה לֹא יִשְׁבְּתוּ" (בראשית ח, כב) - כל עונות השנה ותפקודיו השונים של העולם המעניקים לנו את השמחה שבחיי השגרה, ימשיכו הלאה תמיד, מכיון שזוהי תוכניתו הראשית של הקב"ה בעולמו - לשמח את האנושות.

עולם מתוק

העונות הם אושר! "חם" - זה אושר. חם בחוץ? מצוין! זה אומר שהתפוחים על העץ נצבעים בצבעם המרהיב, והאגסים המתוקים מקבלים את טעמם הנפלא. אילו לא היה חם, כל זה לא היה קורה. אה! תפוחים אדומים, דובדבנים עסיסיים, שזיפים ואפרסקים; הם מציפים את השווקים בעונת הקיץ, והמחירים יורדים. זה נקרא לחיות!

משמעותן של עונות השנה היא: **מזון!** כעת שורר "ק"ר? גם זה נפלא! זה אומר שכעת האדמה נחה מלייצר את תפוקתה, וכך היא מחזירה לעצמה את כל אותם מינרלים שאיבדה במהלך עונת הקיץ. בלי חורף - לא יתכן קיץ. אילו הקיץ היה נמשך כל השנה כולה, האדמה היתה ממשיכה להצמיח עוד ועוד, כד שלבסוף היא היתה הופכת לבורה ושוממה. לכן האדמה לוקחת חופשה בימות החורף. הקור הוא דבר נפלא, כי הוא מאלץ את האדמה לקחת פסק זמן מגידול והצמחה.

שלג הוא חסד. גשם הוא אושר. כל עונות השנה ותפקודי הבריאה המגוונים - הם חסד. זוהי תמונת המצב של קיומנו בעולם הזה, ואת התמונה הזו אנחנו אמורים ללמוד מתופעת הטבע ששמה: 'קשת'. הקב"ה ברא עולם טוב, עולם מלא עונג, עולם בטוח, עולם יפה, עולם של אושר! והוא הבטיח לנו שכך זה ימשיך להיות תמיד, כי זוהי תוכניתו הכללית של השי"ת בעולמו: "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶנָּה".

מעלה, וכך, קרני השמש שעוברות מהאוויר אל תוך המים מופיעות כקשת.

נשאלת אפוא השאלה: מה מיוחד כל כך בקשת, שראוי לקבוע אותה כאות ברית מאת השי"ת? איזה אות היא כבר יכולה לשמש? הלא אין כאן אלא קרני שמש שעוברות דרך מסך של לחות.

איגלאי קשת למפרע

ומה עונה הרמב"ן על שאלה זו? אין הכי נמי! אכן, הקשת לא נבראה לאחר המבול, כאות ברית ב'הזמנה מיוחדת', אלא מאז בריאת השמש - נבראה גם הקשת. המילים שאמר ה' יתברך - "אֶת קִשְׁתִּי נִתְּתִי בְּעֶנְן" (בראשית ט, יג) מתייחסים לסדרי בראשית; "נִתְּתִי" - במעשה בראשית.

אלא, שבתחילת ימות עולם, כאשר האדם עדיין לא היה מודע למשמעותה של הקשת, הרי שהיא אכן היתה לא יותר מקשת. וביניים, הקשת המתינה עד שיגיע זמנה, הזמן שבו הקב"ה יגלה לכל את סודה. וכעת, לאחר המבול, "איגלאי מילתא למפרע" שכבר מאז בריאת העולם, הקשת נועדה על ידי השי"ת לשמש בבוא העת כ"אות ברית".

"אֶת קִשְׁתִּי נִתְּתִי בְּעֶנְן", אומר הקב"ה. "הביטו בקשת שנתתי בעננים מאז ראשית בריאת העולם, והבינו שמשמעותה היא הרבה מעבר למה שסברתם עד כה. בראותכם את הגילוי הזה, עליכם להבין את משמעותו - יש כאן הבטחה מצדי שמעתה ועד עולם, לא ירד יותר גשם בכמויות עצומות שכאלו, המסוגלות למחות את כל האדם אשר על פני האדמה. כך אני מבטיח".

אתם מבינים את משמעות הדבר? זאת אומרת שכל מה שדיברנו עד כה אודות קשתות ופריזמות ואורכם המשתנה של צבעים שונים - כל זה הוא ענין משני. כמובן שזה נכון; מה שלימדו אתכם בשיעור טבע זו האמת. אבל זהו רק חיצוניותו של הענין; זה אולי מספיק בשביל הגויים, אבל כשיהודי רואה קשת, מצופים ממנו לראות הרבה מעבר לכך. מצפים ממנו לראות את הסוד של תופעת הטבע הזאת, ולהבין שיש פה ברית שתלויה בשמים.

עולם של רחמים

והנה, הברית הזו, במובן הפשוט ביותר שלה, היא הבטחה שמבול כלל-עולמי כמו זה שהיה, הוא דבר שלא יתרחש עוד לעולם. אז מי שמתגורר בניו יורק

צבעי החסד

וזו היתה כוונתו של השי"ת כשברא את התופעה ששמה קשת - ללמד את העולם שהוא מנהיג את עולמו ברחמים. זהו סודה של הקשת - שהתוכנית הכללית של העולם היא חסד. מערכות הטבע בנויות כך שהן מאפשרות את קיומם של כל היצורים החיים. בכל מקום שאליו נביט, נראה שכל פרט בטבע הוא חלק מתוכנית גדולה, מערכת שבה כולם משתפים פעולה כדי לשמר את קיומו של כל חי. בין אם מדובר בסיבובו של כדור הארץ, תופעת היום והלילה, חילופם של עונות השנה, תגובות כימיות למיניהן, וכל התפקודים הביולוגיים של היצורים כולם; הבריאה כולה עובדת בשיתוף פעולה בתהליך הגדול של **רחמים** - וזה ניכר מכל פינה בבריאה! זו המשמעות של "אות הברית" הזה.

זהו סימן לברית בין הבורא יתברך לבין כל יצוריו, ברית של חסד שאותה כרת הקב"ה עם האנושות - שהעולם הזה יונהג במידת הרחמים. "טוב ה' לכל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו" (תהילים קמה, ט). הקב"ה הוא "חֶפֶץ חֶסֶד", והוא ברא את עולמו כדי להיטיב.

סוסים, פרופסורים ויהודים

נמצא שמי שמסתכל על הקשת וכל מה שהוא רואה זה צבעים, הרי שהוא מביט באות הברית של השי"ת כפי שהסוס מביט בו. גם הסוס אינו רואה דבר מלבד צבעים.

וגם מי שמביט בתופעה המופלאה הנגלית לנגד עיניו, וחושב על יופיים הנהדר של הצבעים המרהיבים הללו, על התופעה עוצרת-הנשימה של המים המשמשים כפריזמה השוברת את קרני השמש לכל מיני צבעים - ובכן, למרות שהסתכלות זו אינה הסתכלות של סוס, אך היא גם אינה טובה ממנה בהרבה... הוא מביט על הקשת כמו מדען, כמו פרופסור.

אבל הקב"ה מלמד אותנו להביט על הקשת במבט אחר. הסוס אינו רואה דבר. הגוי, העם הארץ, רואה יופי ופריזמות. אולם מי שיודע את סודות הבריאה, רואה לנגד עיניו אות ברית! המראה הזה עוצר נשימה - כי שהוא מזכיר לאדם אודות ענין שהוא עוצר נשימה עוד יותר מאשר צבעים מרהיבים. הקשת מנסה ללמד אותנו משהו: "תעצור ותחשוב! תכניס את המחשבות הללו אל תוך ראשך!"

האמת הפנימית

אכן, אני מבין שהרעיון הזה הוא רחוק אפילו מדעתם של יהודים יראי ה'. איננו מורגלים בלימודים מעין אלו - שתופעות טבע מלמדות אותנו לחשוב על ה'. ובכן, עכשיו זה הזמן להתרגל לכך, כי הלימוד הגדול הזה אינו מוגבל לקשת גרידא; כל תופעות הטבע טומנים בחובם משמעות רוחנית אדירה.

זהו היסוד הגדול שלימדנו רבינו הגדול, בעל החובות הלבבות - שבכל תופעה גשמית ישנה נשמה, יש תכלית פנימית. הקשת אינה אלא דוגמא אחת מני רבות, ולמעשה ישנם אינספור יסודות ורעיונות שהם משמעותן הפנימית של תופעות הבריאה. נכון שאנחנו חיים בעולם גשמי ויש לנו עיניים גשמיות, ולכן לא קל לנו להתרגל לראות את ההיבט הרוחני של הבריאה, אבל אין בכך כדי לגרוע מהחובה המוטלת עלינו לחפש את סודות הבריאה וללמוד אותם.

ב' - סודות השמש

רשימת מטרות

מי שיסתכל בחומש, בפסוקים המתארים את בריאת המאורות - הלא הם השמש והירח - יראה שהתורה מונה מספר מטרות שאותן ייעד להם השי"ת. "וְהָיוּ לְאֹתוֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וּשְׁנָיִם... לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ" (בראשית א, יד-טו).

עלינו לדקדק ברשימה זו, שכן היא אינה כתובה בסדר אקראי, אלא הסדר שבו נמנו מטרות אלו מלמד אותנו מהו סדר חשיבותם. ומה נמצא בראש הרשימה? "לְאֹתוֹת" - זוהי המטרה הראשונה במעלה של המאורות: לשמש עבורנו כאותות וסימנים עבור עניינים מסוימים. השמש היא אות, הירח הוא אות והכוכבים גם הם אות. ותכף נראה מה זה אומר.

המטרה השניה היא "לְמוֹעֲדִים" - קביעת המועדים. הן השמש והן הירח חיוניים עבור חישוב התאריכים שבהם יחולו מועדים השנה. זוהי אפוא מטרתם השניה של המאורות: "לְמוֹעֲדִים" - להודיע לנו מתי יחול יום טוב השנה.

המטרה השלישית היא "לְיָמִים" - השמש והירח הם אלה שמודיעים לנו מתי הוא יום ומתי הוא לילה; תפקיד חשוב בהחלט.

נמצא שאיננו מקיימים את מה שהשי"ת רצה בבריאת המאורות, וחוטאים למטרת קיומם. הדברים שאני אומר כעת הם ממש פשט בחומש. הקב"ה מצפה מאיתנו להשתמש במאורות כדי ללמוד יסודות וערכים מסוימים, אבל מי עושה זאת בפועל?

כיצד השמש, הירח והכוכבים ממלאים את התפקיד העיקרי שלשמו נבראו, היינו לשמש כאותות וסימנים, אם ראייתם אינה גורמת לנו ללמוד דבר? אנחנו אפילו לא יודעים על מה אנחנו אמורים לחשוב! ננסה אפוא להשלים מעט מהמידע שחסר לנו באמצעות עיון בסידור התפילה.

שמש של כבוד שמו

למען האמת, אם נבדוק בנוסח התפילה מהי מטרתו של השמש, נגלה כי ישנה מטרת-על אחת, שמאפילה על כל שאר המטרות, עד כדי הפיכתם לכמעט חסרי כל ערך! ומהי מטרה זו? אנחנו מזכירים אותה בכל בוקר: "טוב יצר כבוד לשמו".

מהו אותו "כבוד" שעליו אנחנו מדברים? השמש. וכמו שכתוב בתהילים (יט, ב): "הַשֶּׁמֶשׁ מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֱ-לֹהֵינוּ, וְהַפְּסוֹק מִמְּשִׁיךְ לְתֹאֵר כִּי־צַד הַשֶּׁמֶשׁ יוֹצֵאת בְּכָל יוֹם כְּחֶתֶן יֵצֵא מִחֶפְתּוֹ". הפסוק מדבר על השמש. בכל בוקר השמש זורחת במלא כבודה והדרה.

מדובר בפירוש הפשוט ביותר של הפסוק. בזה עוסקים הפסוקים ובזה עוסקת התפילה - שתפקידה של השמש הוא ליידע אותנו אודות הבורא יתברך. השמש הינה אחת התופעות הדומיננטיות ביותר בעולמנו, ומטרתה היא לפאר ולכבד את שמו יתברך. זהו אות וסימן להדר זיוו והוד תפארתו של הבורא יתברך.

רצונו לראות את מלכנו

הגמרא (חולין נט, ב) מספרת אודות דרישה שהציב קיסר רומי בפני רבי יהושע בן חנניה: "בעינא דאיחזי לאלקיכו" (רוצה אני לראות את אלקיכם).

"אי אפשר לראותו" היתה תגובתו של רבי יהושע בן חנניה.

"שטויות", הגיב הקיסר. "אני יכול לראות את האלהים שלי", אמר, והצביע לעבר אחד הגעטשקעס' שלו: "הנה, תראה". הוא הראה לרבי יהושע בן חנניה פסלון נוסף שהיה מונח על גבי אחד המדפים: "והנה

והבא ברשימה הוא: "וְשָׁנִים". תנועת השמש סביב כדור הארץ מחלקת את הזמן לשָׁנִים.

והמטרה האחרונה, החמישית בחשיבותה, היא: "לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ".

מי בראש?

מי שיקדיש לרשימה זו ולו מעט מחשבה, יבחין מיד שלכאורה היא נראית הפוכה. אם היו שואלים אותנו מהי מטרתם החשובה ביותר של המאורות, היינו בוודאי אומרים שהתשובה היא להאיר על הארץ - הרי לכן הם קרויים "מאורות". כמו כן, הם קובעים את היום והלילה, וכן הם משמשים כלוח-שנה כלל עולמי וקובעים את התחלקות השנים. לכאורה אלו הם המטרות הבולטות והמעשיות ביותר של המאורות.

אבל מטרות אלו נמצאות בתחתית הרשימה! מה מגיע לפנייהם? "לְמוֹעֲדִים" - לשמש לוח-שנה יהודי! אמירה מעין זו צורמת אפילו לאוזניים חרדיות. אנחנו מוכנים להודות שאנחנו עושים שימוש בשמש וברח עבור לוח השנה שלנו, אבל לומר שהם **נבראו לשם כך**, וכי תפקיד זה קודם אפילו לתפקיד ה"לְיָמִים", ה"וְשָׁנִים" וה"לְהָאִיר"?! מהמם אותנו לשמוע דבר כזה. פרופסור יהודי לאסטרונומיה שיעז לטעון כך בהרצאתו, ייאלץ בו במקום לחפש לעצמו עבודה חדשה.

אבל התורה אומרת לנו עוד יותר מכך; אנחנו לומדים כעת שישנה מטרה שהיא חשובה עוד יותר מלהאיר על הארץ, עוד יותר מקביעת היום והלילה והשנים, **ואפילו עוד יותר מקביעת המועדים**, והיא: "לְאֹתוֹת" - לשמש כסימנים, ולהמחיש עבורנו יסודות מסוימים. כן, זוהי מטרתם החשובה ביותר של המאורות - כך מלמדת אותנו התורה. נכון, יש להם מטרות נוספות, אבל אלו הם רק סיבות נלוות; הסיבה העיקרית שאותה ייעד השי"ת בבריאת השמש והירח והכוכבים היא, שנביט בהם וניזכר ביסודות מסוימים.

שפת הסימנים

מה הפירוש של "לְאֹתוֹת"? הפירוש הוא שזה אמור לגרום לנו לזהות ענין מסוים ולחשוב עליו. "אות" הוא דבר שממחיש ומסמל ענין מסוים, וכשרואים את האות, עלינו להבין מהו הענין שעבורו הוא מהווה סימן; אחרת - זהו אות מבזבז.

ידי אנרגיה גרעינית? היא בוערת כבר למעלה מחמשת אלפים שנה, והיא אינה מראה כל סימני היחלשות. ביכולתה של השמש לבעור עוד ועוד, ורק אנרגיה גרעינית מסוגלת לספק דבר כזה.

זוהי תופעה אדירה הממטירה על כדור הארץ כמות עצומה של חום ואור. רוב רובה של אנרגיית השמש כלל אינו בא לכלל שימוש, אלא מתפזר במרחבי החלל. וכל השמש האדירה הזו, כדור האש העצום הזה, הוא לא יותר מבריאה זעירה וחסרת משמעות שברא הקדוש ברוך הוא. זה כמו כתם קטנטן, מעין אטום חסר חשיבות, ביחס לבורא יתברך. ולזה נועדה השמש. זוהי מטרתה החשובה ביותר: כדי שנזכיר לעצמנו בכל יום - מספר פעמים ביום! - אודות גדולתו הבלתי נתפסת של מי שברא את השמש.

זו הסיבה שהשמש זמינה עבור כל אדם בכל מקום, וקרניה מלוות אותנו לאן שרק נלך, כי זוהי התזכורת הנצרכת ביותר עבורנו - שיש בורא-עולם גדול.

המסע הגדול אל הר השמש

האמת היא, שתופעה זו של השמש היא כל כך חשובה, שגם אם היא היתה זמינה רק במקום אחד, מרוחק, כגון בלב ליבה של סין או בפסגתו של הר מבודד בטיבט, היינו מחויבים לנסוע לשם כדי לחזות בה. מה היינו עושים אילו ניתן היה לראות את השמש רק מאותו הר גבוה? או אז היינו חייבים ליטול לידינו את מקל-העיוורים - כן, כולנו, האנושות כולה, היינו מגששים את דרכנו כעיוורים באפילה - עד אשר היינו מגיעים לפסגת ההר. ואז עינינו היו נפתחות למראה השמש! "אה! הגענו! הביטו באות הזו! ראו את האות לגדולת הבורא!" רק בשביל זה היה שווה להיוולד ולחיות - כדי לחזות פעם אחת בהמחשה הזו.

אך מכיון שהשמש מהווה המחשה כל כך חשובה של מי ש"מלא כל הארץ כבודו", הרי שגם היא, במידה מסוימת, "מלא כל הארץ כבודה" - זהו אות שמאיר בכל מקום. "בְּכָל הָאָרֶץ יִצָּא קוֹם וּבְקִצָּה תִּבֶּל מְלִיָּהֶם" (תהילים יא, ה). אי אפשר להימנע מלראות את האות הזו ומלשמע את המסר שאותו היא מעבירה.

שקיעת העצלנים

זאת ועוד - יש לנו 'בונוס' נוסף: במקרה שבמשך היום התעצלת מלשאת את עיניך ולהביט השמימה אל השמש, אזי כשהשמש מתחילה לשקוע, היא

עוד אחד. אתה יכול לראות את האלהים שלי; היכן הוא אלקיך?"

בימי קדם, הגוים היו מעמתים את היהודים עם האשמה זו: "לָמָּה יֵאמְרוּ הַגּוֹיִם אֵיךָ נָא אֱלֹהֵיהֶם" (תהילים קטו, ב) - "היכן האלקים שלכם?" כך טענו הגוים. אפילו כיום הם מצביעים על פסל של איש מצולב, ואומרים: "הנה, זהו האלהים שלנו, אלהים מתים. היכן הוא שלכם?"

תשובה ניצחת

אך רבי יהושע בן חנניה לא נרתע מהאתגר שהציב בפניו הקיסר. הוא היה מוכן, כי הוא למד את הנושא ששמו "אותות". הוא פנה אפוא לקיסר ואמר: "ובכן, אם אתה מתעקש לראות את אלקי, עלה נא עמי לגג, שם אראה לך דבר מה".

הם עלו לגג הארמון ורבי יהושע בן חנניה הצביע לעבר השמש. "תסתכל היטב על השמש, ואל תגרע את מבטך ממנו", אמר לקיסר.

"זה בלתי אפשרי!" הגיב הקיסר. "אי אפשר להסתכל על השמש. האור חזק ובוהק מדי, ואני עלול להתעוור!" ומה ענה לו רבי יהושע בן חנניה? "האם אתה יודע מהי השמש? השמש היא אחד המשרתים הזעירים ביותר המשמשים את בוראנו". כידוע, ברחבי היקום קיימים טריליוני שמשים. ישנם כוכבים רבים הגדולים בהרבה מהשמש, וישנם כאלו שהם בגודל של מערכת השמש כולה. ישנו כוכב - אחד הגדולים - שהוא גדול **פי חמש מיליארד** מהשמש שלנו.

אמר אפוא רבי יהושע בן חנניה לקיסר: "אם אינך מסוגל להסתכל בעבדו הפחות ביותר של בוראנו, כיצד אתה מצפה לראות את הבורא!? אתה חושש שמא תתעוור אם תסתכל על העבד, ואתה רוצה להסתכל על האדון?"

סיפור עם מוסר השכל

והנה, צריך להבין שדברי הגמרא הללו אינם אמורים להוות אנקדוטה מעניינת או סיפור ילדים משעשע. יש לימוד חשוב של תורה, כי הוא מלמד אותנו פשוט בפסוק "וְהָיָה לְאֹתוֹת". מטרתה העיקרית של השמש היא להוות סימן זעיר ביותר לבוראו. כמובן שמבחינתנו השמש אינה זעירה כלל וכלל, אבל זו בדיוק הנקודה. השמש היא תופעה רבת-עוצמה, אור ענק ואינסופי של אנרגיה אטומית. האם ידעתם שהשמש בוערת על

ג' - סודות הלילה

חוות דעת לילית

רגע, אבל מה קורה אחרי שהשמש שוקעת? האם זה אומר שכעת הגיע הזמן לשכוח מה"אתת", מהיסודות והרעיונות שהמאורות באים להמחיש? לא ולא! סודות הבריאה הינו נושא חשוב מדי, מכדי שניתן יהיה לשכוח ממנו בהגיע הלילה. "יום ליום יִפְּעֵ אֶמְרָה" - כל יום אומר מילים חשובות, "וְלַיְלָה לְלַיְלָה יִחְנֶה דְּעֵת" - אך גם הלילות מלמדים אותנו חכמה ודעת.

כולם יודעים שפעם בחודש אנו יוצאים מבית הכנסת אל הרחוב ומברכים על חידוש הלבנה: "וללבנה אמר שתתחדש" - **הקב"ה** אמר ללבנה להתמעט ולהעלם במהלך החודש, ואז לשוב ולהופיע בתחילת החודש הבא. פירוש, **הקב"ה** עשה שהירח יתפקד בצורה כזו.

והנה, מבחינתנו, הדברים הללו אין בהם כל חידוש. רק הכופרים השקרנים אומרים שהדבר הזה אירע במקרה; אבל אנחנו, היהודים היראים והשלמים, יודעים ש"ללבנה אמר" - **הקב"ה** הוא זה שפקד על הלבנה לתפקד כך.

אבל גם זו אינה כל האמת. כי השאלה היא **מדוע** הוא עשה כך? שמא תאמרו שהוא עשה כך למען מטרות חשובות. היו להשי"ת סיבות טובות מדוע הוא ברא את התופעה ששמה מחזוריות הלבנה. השתנותם של מופעי הירח מסייע לנו לאכול, והיא יוצרת מזון בכך שהיא מסייעת לרבים מבין תהליכי החיים עלי אדמות. מה השאלה אפוא: 'מדוע אמר הקב"ה ללבנה להתחדש?' הלא יש לזה כל כך הרבה סיבות תועלתיות.

ה'חידוש' האמיתי

התשובה היא, שכל הסיבות הנ"ל אינן הסיבה האמיתית. מדוע "ללבנה אמר שתתחדש"? מפני מה פקד הקב"ה את הפקודה הזו, וברא מערכת שבה הירח סובב סביב העולם, ולעתים מאיר את אור השמש אל כדור הארץ במידה רבה יותר, ולעתים פחות? לא בגלל כל אותן סיבות שחשבתם. הוא עשה כן כדי שהלבנה תהיה "עטרת תפארת לעמוסי בטן" - כתר של כבוד לאלו שהקב"ה נושא בחיקו מאז שנולדו, הלא היא האומה היהודית. מאז היותנו לגוי הקב"ה נושא אותנו

נמצאת ממש מול העיניים. ולא זו בלבד, אלא שבשעה זו היא גם נראית גדולה ואדומה יותר, וכך היא יותר בולטת עבור העצלנים. כדאי אפוא לנצל את השקיעה כדי להביט היטב בשמש.

זו הסיבה שהזמן הטוב ביותר להתפלל תפילת מנחה הוא "עם דמדומי חמה", וכפי שהגמרא (ברכות כט, ב) לומדת מהפסוק "וַיִּרְאוּ אֶת שֶׁמֶשׁ וְגו'" (תהילים עב, ה) - פירוש, כאשר השמש הולכת ושוקעת, זהו הזמן שבו יש לעמוד לתפילת שמונה עשרה. אלא שיש דעה בגמרא שסוברת שאין זה רעיון טוב כל כך, כי מי שממתין עד לרגע האחרון עלול להחמיץ את זמן תפילת מנחה, ולכן עדיף להתפלל מוקדם יותר. אולם באופן עקרוני, הזמן הראוי ביותר להתפלל הוא "עם שֶׁמֶשׁ" - כשהשמש מתקרבת לאופק ועומדת מול עיניים, גדולה יותר - לפחות כך היא נתפסת בעינינו - וצבועה באדום בוהק. אור הכבוד הזה מהווה עדות למי שברא אותו. זהו אות לקב"ה שברא את העולם כולו.

אז בשעת הזריחה, השקיעה, או בכל הזדמנות אחרת במהלך היום, אתה יכול לשלוח הצצה חפוזה לכיוון השמש, מבלי להזיק לעיניך, ולחשוב: "הַשֶּׁמֶשׁ מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֱ-ל-וּמֵעֵשָׂה יְדִיו מְגִיד הַרְקִיעַ". זוהי מטרתה העיקרית של השמש!

צוחק מי שצוחק אחרון

אם תנסו לספר למישהו בחוץ שהשמש נועדה כדי לשמש עבורנו אות וסימן - הוא יצחק עליכם. הוא הרי למד רבות על הנושא, ולכן הוא חושב שהוא יודע כל מה שיש לדעת אודות השמש.

אך לאמיתו של דבר הוא לא יודע כלום; הוא מודע רק לצד הגשמי של הדברים, ואינו מודע כלל למטרה האמיתית, לנשמה של השמש. גם בני ישיבה ידעו לספר לכם על "לְמוֹעֲדִים וְלַיְמִים וְשָׁנִים", אבל הם שוכחים מה"לְאֵתֶת" - המרכיב הרוחני של השמש, שהוא החשוב ביותר. "וְהָיָה לְאֵתֶת" פירושו שהשמש תשמש עבורנו סימן לענין פנימי, לסודה של השמש, נשמת היקום. ומהו הסוד הזה? הקדוש ברוך הוא!

מוזכרות בברכה! האם לא נאמר ללבנה להתחדש
עבור מטרות אלו?

והתשובה היא שבוודאי שכן הוא. "עולם חָסֵד יִבְנֶה" (תהילים פט, ג) - הקב"ה ברא את עולמו בשביל חסד, ובוודאי שכל המטרות הללו הינן חסד, וכולן היו בכלל כוונת בריאת הלבנה. אלא שהחסד הגדול ביותר הוא הפנימיות, הנשמה הפנימית של הלבנה. הקב"ה אומר: "הלבנה הינה השליח שלי אל עם ישראל, וזהו התפקיד החשוב ביותר. כל שאר המטרות: שליטה בגאות ובשפל, אספקת אור בלילות, וכן מטרות רבות שטרם גילתה האנושות, כל אלו הינן מטרות משניות למטרה העיקרית, הלא היא: לְאֵתֹת".

קידוש לבנה כל החודש

נמצא אפוא שהמחשבה אודות הנושא הזה אינה רק רעיון טוב בעלמא, אלא זהו הנושא העיקרי שעליו יש לחשוב. למרבה הצער, רוב בני האדם מביטים על הלבנה כפי שהפרה מביטה עליה; אלא שבעוד על הפרה אין לנו כל טענות, ואיננו מצפים שהיא תפתח רגשות כלשהם כאשר היא מביטה על הירח - מה איתנו? הלא אנחנו אלה שאליהם ואודותם הלבנה מדברת! ולכן מן הראוי שנאזין, עד כמה שניתן, למסר שמעבירה לנו הלבנה, ולא דוקא בעת אמירת 'קידוש לבנה'.

אתה רואה ירח מלא? זהו החפץ היפה ביותר בשמים. גם אם כעת כבר עבר זמן שבו ניתן לקדש את הלבנה, הרי שהיא ממשיכה לשמש כאות, כהמחשה בעלת חשיבות עליונה. היא מזכירה לנו שיום יבוא וכולם יכירו בכך שעם ישראל הינו הרקיע המפואר ביותר שיש, ואנחנו נאיר לכל העולם כולו.

אותות הכוכבים

לפני שנסיים את השיחה, ואז נצא החוצה על מנת לתרגל את הרעיונות שעליהם דיברנו, הבה נלמד דוגמא אחת נוספת של אותות הלילה. כי לא רק השמש והירח הינם אותות, אלא כל עולמות הכוכבים [גלקסיות] גם הם בכלל 'מאורות', וכפי שנאמר: "וְאֵת הַכּוֹכָבִים" (בראשית א, טז). טריליוני הכוכבים גם הם "אֵתֹת", כלומר המחשות. השאלה היא - למה הם משמשים? למה הם מהווים סימן?

ובכן, יתכן ולמדענים ולאסטרונומים יש רעיונות משלהם לגבי תפקידם של הכוכבים. אני מניח שהם

כאשר ישא האומן את היונק, ומשגיח עלינו בהשגחה מיוחדת במינה.

כיצד הלבנה מהווה עבורנו כתר של כבוד? "שהם עתידים להתחדש כמותה" - כי כפי שאנחנו רואים כיצד הלבנה מתחדשת, כך אנחנו נתחדש בבוא העת. לעתים הלבנה כלל אינה נראית. לקראת סוף החודש, היא הולכת ומתמעטת עוד ועוד, עד שהיא נעלמת כליל. אך אל יאוש; אנחנו יודעים בוודאות גמורה שהיא תשוב ותופיע. בעוד ימים מספר ניתן יהיה לצאת לרחוב ולהבחין בה שוב.

בדומה לכך - לעתים נדמה כי עם ישראל הולך ונעלם, אך לא! אנחנו יודעים שזה לעולם לא יקרה! כל עוד העולם ימשיך להתקיים, כך גם עם ישראל ימשיך להתקיים. ולא רק שאנחנו נתקיים, אלא שאנחנו נופיע מחדש ונתגדל עוד ועוד.

עידודה של לבנה

הלבנה היא אפוא אות וסימן למה שעתידי לקרות לעם ישראל. הלבנה נעלמת ואז מופיעה שוב, כדי לשמש לנו אות שיהיה מה שיהיה, יום יבוא ועם ישראל יופיע מחדש, ויהפוך לגדול אומות העולם. יבוא היום שבו נשוב למלא גדולתנו. וזו הסיבה שאנחנו מזכירים את דוד המלך, כי באותו הזמן יבוא משיח בן דוד, ואז יכירו וידעו כל יושבי תבל את האמת.

כמה חבל שיהודים עומדים ואומרים את הנוסח של 'קידוש לבנה', וכלל אינם מודעים למה שהלבנה אומרת להם. הלבנה אומרת להם: "שימו לב! התעודדו! אל תתנו לכל מה שאירע לכם במהלך ההיסטוריה לייאש אתכם, כי בסוף אתם תנצחו. העתיד שייך לכם. יום יבוא ואתם תאירו את העולם כולו!" לשם כך נבראה הלבנה - רק לשם כך.

המטרה הראשית

אל נא תחשבו שמדובר באיזה רמז קל שניתן אגב אורחא, כביכול החלטנו לקחת את התופעה הטבעית של חידוש הלבנה ולחבר אליה רעיונות משלנו, וכי אנחנו משתמשים בה כמשל מליצי. לא ולא! יש פה עובדה שהיא חלק ממצייאות הבריאה: "וללבנה אמר שתתחדש" - הקב"ה ציווה על הלבנה להתחדש, על מנת שהיא תהווה "עטרת תפארת" עבור עם ישראל.

שמא תשאלו: ומה עם כל שאר המטרות שלשמן נברא מחזור התחדשות הלבנה? הלא אלו כלל אינן

עצת הנביא

התשובה היא, **שאנחנו** צריכים את זה. שכן הדבר הנצרך לנו יותר מכל בעולם הזה הוא ראש של תורה, ואת זה קונים על ידי שמביטים אל השמים וחושבים! כך לימד אותנו ישעיה הנביא: "שָׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וְרָאוּ מִי בְרָא אֱלֹהִים" (ישעיה מ, כו). כי מגדולתו של החלל ניתן לקבל מושג כלשהו בענין גדולתו של מי שברא את החלל. זו המטרה של בריאת החלל - כדי שנישא את עינינו ונאמר: "אילו מרחבים! אילו מרחקים! כיצד יתכן שישנה בריאה שממשיכה כמעט עד אינסוף?"

התשובה היא, רק בגלל שיש בורא שהוא גדול עוד יותר. גדול יותר מאינסוף! כן, המטרה של הכוכבים היא להמחיש עבורנו את גודלו הבלתי נתפס של החלל ואת המרחקים העצומים שאליהם הוא מגיע, ולהבין מזה כמה גדול הוא הבורא יתברך שברא יקום שנראה כאילו אין לו סוף. גודלם הבלתי נתפס של עולמות הכוכבים ממחיש לנו במשהו את גדולת הבורא.

תורה מיושנת

אני מודע לעובדה שישנם אנשים, שכאשר הם שומעים דיבורים מהסוג הזה, מיד הם מתייגים אותם כ'מיושנים'. והם צודקים. הדיבורים הללו אכן מיושנים - הם קיימים מאז תחילת הבריאה, כי זו היתה תכליתו של השי"ת בבריאת המאורות: להוות אותות, סימנים, ללמד אותנו כיצד לחשוב.

ואל תאמרו לי שמדובר בדיבורים מיותרים, וכי אתם כבר יודעים הכל. "וכי אני זקוק לשמש ולעולמות הכוכבים כדי ללמד אותי את הדברים הללו? אני כבר יודע הכל". אתה לא יודע הכל. מעולם לא הקדשת אפילו חמש דקות למחשבה אודות גדולת הבורא. וזה אומר שאתה מתעלם ממתרת בריאת העולם. העולם הזה נברא עבור מטרה אחת ויחידה - והגיע הזמן שנחדיר היטב היטב אל תוך שכלנו שזוהי התכלית היחידה ואין בלתה - והיא: להפוך את האדם לבריה יותר מושלמת! הגענו לעולם הזה כדי לשפר את עצמנו, לעצב את הראש שלנו להיות ראש של תורה. ובשביל זה עלינו להאזין לדבריו של הנביא שמורה לנו: "שָׁאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם". "שאו" בלשון הווה, היינו שעלינו לעסוק בזה בכל עת, ואף פעם לא לחדול מכך

מפרסמים מאמרים ארוכים בכתבי-עת מדעיים, שבהם הם מדברים גבוהה-גבוהה אודות תפקידים המגוונים של הכוכבים. הכל טוב ויפה. יתכן והם אפילו צודקים. אבל צריך לדעת שכל התפקידים שעליהם הם מדברים - גם אם הדברים נכונים - הם משניים לתפקידים המרכזי של הכוכבים, להוות "אתת".

שוב - למה הם מהווים סימן? מהו הלימוד הרוחני שאותו אנחנו אמורים ללמוד מהם?

כמעט אינסוף

התשובה היא, שבין היתר, מטרתם של הכוכבים היא ללמד אותנו אודות גדולתו האינסופית של הבורא. מספרם של עולמות הכוכבים הוא עצום! ישנם מיליארדי מיליארדי מיליארדי מיליארדי מיליארדי מיליארדי כוכבים - וגם אילו הייתי יושב כאן כל הערב ואומר את המילה "מיליארדי", עדיין לא היה די בזה כדי לתאר את מספרם האמיתי!

החלל החיצון הוא עצום בגודלו! המדענים טוענים שהחלל הוא אינסופי, ועל אף שזה לא נכון, שכן לכל דבר גשמי יש גבול וסוף, אבל הוא כמעט אינסופי.

אילו הייתם ממריאים בחללית לפני גיל בר מצוה, במסע לעבר הכוכב ההוא, הרי שהייתם מגיעים לגיל זקנה ושיבה עוד טרם הייתם עוברים מחצית מהדרך. ישנם מקומות בחלל שהם כל כך רחוקים, שאפילו נכדי הנינים שלכם לא היו מגיעים אליו, גם אם החללית שהייתם טסים בה היתה נעה במהירות האור!

בריאת החלל

והנה, החלל הוא בריאה; לא מדובר ב'העדר' אלא בבריאה. עלינו לשאול אפוא, מדוע באמת ברא ה' את המציאות הזו? מדוע הוא ברא עולמות כמעט אינסופיים והציב אותם למול עינינו? העין האנושית מסוגלת לראות, ללא שום סיוע, את שביל החלב, שבו ישנם מיליארדי כוכבים. והטלסקופים פותחים בפנינו אפיקים חדשים לחלוטין.

למה? בשביל מה צריך חלל גדול כל כך? הקב"ה יכול היה לברוא בריאה קטנה. הוא היה יכול להניח אותנו בתוך חלל קטן, והיינו חיים שם מצויין. הלא השי"ת הוא מהנדס כל-יכול, ובוודאי שמרחב קטן כזה היה מאוור כדבעי, והכל היה טוב ויפה. מי צריך את כל עולמות הכוכבים העצומים הללו?

קרקע המציאות

נכון שהדברים עלולים להישמע מוגזמים. כל הדיבורים הללו אודות הקשת והירח והכוכבים - זה נושא נחמד; באים לכאן, יושבים ושומעים כל מיני דיבורים עקרים, ואחרי השיחה נוחתים חזרה אל קרקע המציאות ושוכחים מהענין כולו. הלא כולנו אנשים עסוקים - יש לנו תורה ללמוד ומצוות לקיים, וכל הנושא הזה של סודות הקשת והשמש והירח זה לא משהו שאמור להעסיק אותנו יותר מדי.

אך זו טעות גדולה. אל לנו לחשוב שבעינינו בעניינים המעשיים יצאנו ידי חובת מה שהשי"ת דורש מאיתנו! מי שעושה כן, מתחמק מאחד החובות הנכבדות ביותר המוטלות על היהודי, והיא: ללמוד ממראה עיניו. זוהי אחריות גדולה המוטלת עלינו - למלא נאמנה את האחריות שהוטלה עלינו, ללמוד את היסודות והלקחים הטמונים בפנימיות הבריאה.

שבת שלום ומבורך!**בואו נהיה מעשיים****לראות את הסודות - וללמוד מהם**

למרות שהקשת נתפסת בעינינו כתופעת טבע פשוטה, התורה מגלה לנו שיש בה תוכן רוחני פנימי: ברית עם השי"ת, והחובות הלבבות מלמד אותנו שבכל תופעת טבע קיימת בחינה רוחנית פנימית. אם חפצים אנו לרכוש את התכונה הזו - ללמוד את היסודות שהשי"ת ממחיש לנו באמצעות תופעות הטבע, עלינו להרגיל את עצמנו לקשר מחשבות לאותם "אותות" שנבראו עבור מטרה עליונה זו.

בלי נדר, השבוע נתרגל את העבודה הזו, באמצעות ניצול נכון של "אותות" היום והלילה. פעם אחת ביום נציץ במהירות בשמש, ונקדיש שלושים שניות במחשבה אודות היסוד שהיא באה ללמד אותנו. ובכל ערב נביט בירח או בכוכבים במשך שלושים שניות, ונשנן את היסודות שהם באים ללמד אותנו.

שאלה:

מה ההבדל בין אדם עצל, שאותו מגנים החכמים על כך שהוא אינו פעול לשפר את מצבו, לבין אדם השמח בחלקו, שאותו משבחים החכמים?

תשובה:

העצל אינו בהכרח שמח בחלקו, אלא שאין לו את הכח לשנות אותו. אבל יתכן שהוא די לא שמח ומרוצה בחלקו! בשכונות העוני ישנם אנשים רבים שאינם שמחים בחלקם. הם כועסים מאוד על כך שהם נאלצים לחיות בעניות, ומתלוננים על כך ללא הרף. אלא שהם מדי עצלנים, חסרי אחריות או חסרי תושיה כדי לעשות משהו בנידון.

השמח בחלקו לעומת זאת הוא אדם שיש לו די והותר כח לעשות ולפעול, אלא שהוא מרגיש כל כך מרוצה במה שיש לו, שאין לו צורך בשום שינוי. הוא באמת שמח ומרוצה בחלקו!

שאלה:

לפי הגדרה זו, יוצא שהשמח בחלקו לעולם לא ייעשה עשיר יותר, כי אם הוא שמח בחלקו, זאת אומרת שיש לו את כל מה שהוא צריך?

תשובה:

יש שני דברים שצריך לקחת בחשבון. ראשית, מה כל כך נורא בזה שהוא לא יהיה עשיר יותר? אם הוא שמח בחלקו, זה אומר שהוא מספיק עשיר גם כך. ושנית, יש די והותר אנשים שעד כמה שיהיה להם, הם לעולם לא יהיו שמחים, כך שהם יהיו אלה שימשיכו לעבוד ולהרוויח כסף - וזה כמעט כולם.

שאלה:

אבל השמח בחלקו לעולם לא יעבוד קשה יותר, הוא לעולם לא יחפש הזדמנויות להרוויח עוד כסף, הלא כן? נמצא שהוא לעולם לא יהיה עשיר

תשובה:

מי אמר שיש מצוה להיות עשיר? אם הוא לא מעוניין להיות עשיר, אם הוא שמח, אז למה שלא ישאר כך? זה כל כך נורא?! ושנית, לפעמים אדם נהיה עשיר גם בלי לעבוד. גם זה קורה.

שאלה:

אז אם אני מבין נכון, הרב סבור שישנם עשירים שאינם שמחים בחלקם?

תשובה:

אני סבור שכולם אינם שמחים בחלקם. וגם העניים אינם שמחים בחלקם. אף אחד אינו שמח בחלקו. רק אדם גדול מאוד יעורר את שכלו לחשוב את המחשבות הנכונות כדי ליצור ראש שהוא באמת שמח בחלקו. נדרשת לזה עבודה! בשביל זה צריך להיות אדם מיוחד במינו, ואנשים מיוחדים במינם הם זן נדיר.